

De Vrolijke Ambto

Nieuwsbrief van het GroenLinks AmbtoNetwerk N° 5, feb. 2005

Project *NL 2020*

Twee maanden geleden deden we een oproep op de mailinglijst voor ideeën over de agenda van een Links Kabinet. Hoe ver weg dat nu ook lijkt, er kwamen toch zo'n vijftien bijdragen binnen. En aantal hebben we besproken op het eerste Stellingendiner, andere bijdragen met name op het gebied van werk en zorg, van milieu en van justitie, liggen nog.

Het stellingendiner.

Op het Stellingendiner hebben we bijdragen besproken op het gebied van ontwikkelings-samenwerking en van bestuur. Aan de orde kwam: verhouding van de overheid tot de samenleving; organisatie van de overheid en beleidscyclus.

Voor wat betreft de rol naar de samenleving concludeerde de groep dat de GL bestuurders op alle bestuurlijke niveaus moeten werken aan maatschappelijke participatie. Sommigen pleitten voor meer aandacht voor het organiseren van de samenleving en kleinschaliger dienstverlening. Bij de organisatie van de overheid werd natuurlijk gesproken over de rol van ambtenaren. Er werd waarde gehecht aan roulatie van ambtenaren, rijksbreed of tenminste binnen elk afzonderlijk ministerie. Ambtenaren zouden daarnaast meer ruimte moeten krijgen voor een afwijkende mening. In het memo-sjabloon wordt een hoekje ingeruimd voor eventuele kanttekeningen door de verantwoordelijke ambtenaar.

Er werd gepleit voor verantwoord omgaan met de begroting. De uitputtingsdrang dient van tafel. Er moet meer flexibiliteit in budgetbeheer te komen, waardoor 'december-koorts' verdwijnt. Een drastische reductie van het aantal departementen en ministers werd bepleit.

De groep concludeerde dat de kwaliteit van de overheid van doen heeft met imperfecties in de beleidscyclus. In de beleidsvoorbereiding worden ervaringen 'uit het veld' niet meegenomen en de overheid leert slecht. Zeker bij het aantreden van een nieuw kabinet wordt veelal in rap tempo een nieuwe beleidsnota gelanceerd, vooral gebaseerd op politieke 'visie'. GL zou moeten pleiten voor een drastische vernieuwing. De kabinetsperiode zou verlengd moeten worden naar vijf jaar. Het eerste jaar na het aantreden van een nieuw kabinet wordt de 'visie' van de nieuwe bewinds-personen getoetst aan de ervaringen en lessen van de werkvloer. Bestuurders en parlement gaan

luisteren naar de uitvoerders. Er is dan ruimte voor debat, onderzoek, proeftuinen e.d. Pas aan het eind van dat 'transitiejaar' wordt het nieuwe beleid geformuleerd, wat dan realistischer zal kunnen zijn en met een breder draagvlak.

Ontwikkelingssamenwerking

Er werd gepleit voor het afschaffen van het Ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking (OS) en het instellen van een ministerie voor Rechtvaardige Globalisering. Dit idee komt voort uit onvrede over het gebrek aan vernieuwing binnen het veld en het slinkend draagvlak voor OS. Er is te weinig actie en lobby op internationaal niveau. Tegelijk is er sprake van een sterk groeiend aantal particuliere initiatieven buiten de 'ouderwetse' OS om. Daar kan beter gebruik van gemaakt worden. Tenslotte zou bilaterale hulp beter gebundeld en afgestemd kunnen worden met (de bevolking in) het ontvangende land.

Hoe nu verder?

We zijn niet de enigen die zich 'de leegte van links' aangetrokken hebben. Het Wetenschappelijk Bureau van GroenLinks organiseert eind deze zomer een 'ideeënfestival'. Daar zijn we uitgenodigd onze producten in A-viertjes te presenteren. Maar als we er een meer samenhangend geheel van zouden willen maken (een pamflet bijvoorbeeld), dan heeft Femke Halsema toegezegd niet alleen bij de presentatie, maar ook bij een brainstorm aanwezig te willen zijn.

De ideeën rond ontwikkelingssamenwerking zijn al zo ver ontwikkeld dat we die met een sub-groepje gaan uitwerken. Dat betekent dat we een stuk schrijven van één à twee pagina's met een aantal (redelijk onderbouwde) beleidsrichtingen in de vorm van uitdagende, gedurfde ideeën.

Voor een aantal onderwerpen zijn we nog niet zo ver. Milieu, één van GroenLinks' kernonderwerpen, heeft nog relatief weinig aandacht gekregen in de bijdragen. Terwijl er toch niet geringe onderwerpen spelen zoals energievoorziening, klimaatverandering en schaarste aan zoet water. Voor milieu gaan we een apart stellingendiner plannen, waarbij we wellicht één of twee mensen van buiten uitnodigen om een prikkelende inleiding te houden. Eventueel samen met het Milieunetwerk van Groenlinks.

Andere onderwerpen (bv. economie) moeten nog aan bod komen. Bestuursstijl is een dermate belangrijk onderwerp dat we daar nog een diner aan willen wijden aan het eind van het traject.

Brechtje Paardekooper, Rob van den Boom.

Ambtenaren moeten 'nee' leren zeggen.

Interview met onderzoekers Mark Bovens en Annemiek Harreman

Eind november kwam een onderzoek in de openbaarheid van Mark Bovens, Gerolf Pikker en Annemiek Harreman over de verhouding tussen ambtenaren en politiek in Amsterdam. Amsterdamse topambtenaren hebben te kampen met onvoldoende voor hun taak toegeruste stadsbestuurders die vooral snel willen scoren, gaven topambtenaren aan. Ambtenaren voelen zich daardoor bekned. In hoeverre spelen gemeentelijke factoren ook op landelijk niveau? De Vrolijke Ambto sprak met de onderzoekers.

Jullie onderzoek is een verkenning naar de relatie tussen college en de topambtenaar. Jullie schreven over 'publiek ondernemerschap', 'nevenactiviteiten' en 'de relatie wethouder - ambtenaar'. De eerste twee leverden niet veel risico's op, het laatste wel.

Mark Bovens (MB): Ja dat was voor de ambtenaren het meest risico-beladen onderwerp. We hebben geen risicoinventarisatie gedaan of affaires geteld. Kijk, nevenfuncties, dat is in Amsterdam inmiddels netjes geregeld, daar zijn algemeen bekende richtlijnen voor. Publiek ondernemerschap, daarvan zou je verwachten dat het risicovol is maar dat werd door onze respondenten niet als zodanig herkend. Misschien komt dat nog, maar er is al een zekere alertheid op. Maar uit de focusgroepen kwam naar voren dat vooral de spanning in de relatie tussen wethouder en ambtenaar voor de ambtenaren een bron van kwetsbaarheid was.

Was dat altijd al?

Annemiek Harreman (AH) Er hoort natuurlijk een bepaalde spanning in te zitten in die relatie, dat is een klassiek issue. Maar dat bleek met name de afgelopen twee jaar wel sterker geworden. Dat had natuurlijk ook te maken met de persoonlijkheid van sommige wethouders. Intussen is er wel wat veranderd in het college, maar het blijft het een belangrijk punt.

De spanning tussen ambtenaren en bestuurders is de afgelopen tijd in Amsterdam sterker geworden.

Je noemt ook factoren als medialisering, dualisering.

(MB) Dualisering is een punt. Het blad Binnenlands Bestuur heeft het aantal afgetreden wethouders geïnventariseerd in 2004. Dat waren er 145. Dat is een verdubbeling ten opzichte van 2003 en

weer hoger dan in 2002. De druk op wethouders is sterk gestegen vergeleken met de periode voor de dualisering. Wellicht heeft het ook te maken met dat meer wethouders van buiten de raad komen en het politieke spel niet beheersen. Dat kan de druk van wethouders op hun ambtenaren vergroten.

Dus ze willen snel scoren, of dingen onder het tapijt vegen?

(MB) Dat snel scoren heeft te maken met de toenemende beweeglijkheid van de kiezers, waardoor je als wethouder je politieke leven na 4 jaar niet zeker bent. Vroeger kon je als wethouder denken in een termijn van 8 jaar. Nu kun je er niet meer op vertrouwen dat je partij weer in het

college terugkomt. Dus moet alles snel gebeuren, ook als dat niet altijd even verantwoord is. Daarnaast komen wethouders eerder in de problemen met de raad en staan dus onder druk om ambtenaren bijvoorbeeld mooie cijfers naar buiten te laten brengen terwijl die wellicht niet helemaal verantwoord zijn. Omdat de politieke druk groter wordt, wordt de politieke rationaliteit sterker dan de ambtelijke en bestuurlijke rationaliteit.

In hoeverre kun je nu jullie onderzoek vertalen naar de landelijke overheid?

(MB) Die beweeglijkheid van de kiezers is natuurlijk op landelijk niveau nog sterker. Dat betekent dat voor ministers de kans op een 2e termijn kleiner is dan ooit tevoren. Het incidentalisme van de media speelt natuurlijk ook een rol. Dat houdt een groot deel van de agenda van topambtenaren, bezig: de minister uit de wind houden. De inhoud verdwijnt steeds meer uit beeld. Mijn indruk is dat Haagse topambtenaren die politieke rationaliteit en loyaliteit hebben geïnternaliseerd, anders dan in gemeenten waar topambtenaren vaak meer een expertrol hebben.

Die spanning is verlegd in het apparaat?

(MB) Inderdaad. DG's en SG's worden minder op expertise geselecteerd en meer op politieke handigheid. Het conflict tussen professionaliteit en expertise speelt zich dan meer af tussen DG's en onderliggende lagen.

(AH) Ik denk – of hoop- dat ministers ook meer bestuurlijke kwaliteiten hebben dan wethouders.

(MB) Een bestuurder moet natuurlijk heel wat kunnen: hij moet politiek goed kunnen functioneren, hij moet in de media goed overkomen en een goed manager zijn. Daarbij zijn politieke partijen wat verschrompeld, waardoor de recruitment van goed kader een probleem wordt, zeker op lokaal niveau. Het inwerken van bestuurders gaat –ook in Den Haag- heel amateuristisch. Naarmate de beweeglijkheid toeneemt wordt dat een groter probleem. Dan krijg je ook minder makkelijk mensen voor die functie.

Je ziet ook dat aangetreden bestuurders te maken krijgen met een grote druk. Dat leidt

bijvoorbeeld tot bestuurlijk machismo maar ook tot onzekerheid van de bestuurder naar de ambtenaar toe. Zo'n ambtenaar kent vaak het klappen van de zweep. Die weet bijvoorbeeld dat het tussen ambtenaar en bestuurder soms wat onderhandelen is. Terwijl een wethouder dan denkt dat hij zijn ambtelijk apparaat niet meer onder controle heeft. Het vereist natuurlijk een zeker *savoir faire* voor een politieke bestuurder om te weten hoe je met ambtenaren om moet gaan. Het gevoel van politieke beschaving, gevoeligheid voor de taakverdeling, voor wat je wel en niet kunt vragen van een ambtelijk apparaat. Dat te behouden bij die groeiende beweeglijkheid, dat wordt een van de uitdagingen van de komende jaren. Zeker omdat het idee van 'ik heb het mandaat van de kiezers dus ik mag de komende 4 jaar doen wat ik wil' steeds sterker wordt.

Het vereist een zeker savoir faire voor bestuurders om te weten hoe je met ambtenaren omgaat.

Politici vinden dat ambtenaren ze meer tegen moeten spreken. Maar die durven dat niet.

(AH) In focusgroepen gaven ambtenaren aan: om nee te kunnen zeggen, moet je je veilig voelen; in relatie tot je bestuurder, maar ook in je organisatie. Ambtenaren voelden zich soms toch ietwat eenzaam met hun dilemma's. Er zijn een aantal ambtenaren die het wel kunnen: op een nette, rustige manier duidelijk maken dat er grenzen zijn aan wat je van hen kunt vragen. Met name wat ervarener topambtenaren konden dat goed aan hun wethouder aangeven. Dat moet onderdeel zijn van je habitus.

(MB) Maar als dat dilemma steeds lager in de organisatie komt te liggen, wordt dat wel steeds moeilijker. Jarenlang is gezegd dat het probleem was met name sommige topambtenaren, niet loyaal genoeg waren. Maar in Amsterdam, en ik sluit niet uit dat dat langzamerhand in Den Haag ook het geval is, is het probleem nu eerder het omgekeerde. Het primaat van de politiek is intussen in die toplaag zo geïnternaliseerd, dat het tijd wordt om te organiseren dat er kanalen zijn waarlangs je intern nee kunt zeggen. Zonder dat meteen je positie in het geding is.

Brechtje Paardekooper

* Het rapport staat op de site van de [Gemeente Amsterdam](#)

Boeken en tijdschriften

Herman van Gunsteren: Gevaarlijk veilig. Terreurbestrijding in de democratie
Amsterdam 2004, Uitgeverij Van Gennep.

Herman van Gunsteren wijst in het zeer leesbare boek “Gevaarlijk veilig” op de gevaren van terreurbestrijding voor de democratie. Hij bestrijdt in zijn boek nadrukkelijk niet de noodzaak van de antiterreurmaatregelen van het kabinet. Hij gaat er vanuit dat terrorisme een direct en accuut gevaar is, dat bestreden moet worden. Wat maakt het boek van de voormalige Leidse hoogleraar Politieke Theorieën dan toch zo kritisch?

Van Gunsteren verbindt grote woorden aan de uitbreiding van overheidsbevoegdheden. Hij plaatst de terreurbestrijdingsmaatregelen van nu in de klassieke discussie over democratie en tirannie. Hoewel er veel kritische dingen zijn gezegd en geschreven over minister Donner en zijn beleid, vergelijkt men hem over het algemeen niet met een tiran. Toch is dat mijns inziens niet overdreven, ten minste: niet als het op de extrapolerende manier gebeurt van Van Gunsteren. Hij velst geen oordeel over de persoon van de huidige Minister van Justitie, maar beschrijft de lange termijn risico's die gepaard gaan met het toeschrijven van bevoegdheden aan een individu in een uitzonderlijke situatie. En de risico's van het gebrek aan democratische controle op die bevoegdheden. Want als, om zo slagvaardig mogelijk op te treden, alle bevoegdheden centraal in handen van een persoon komen, wie anders dan die ene persoon kan dan bepalen dat de uitzonderlijke situatie waarvoor hij die bevoegdheden kreeg, is afgelopen?

Van Gunsteren ziet het gevaar van staatstirannie als een blinde vlek: *“De weg naar tirannie loopt via het opruimen van kritische instituties en personen. Ten slotte blijft de tiran eenzaam achter, hij vertrouwt niemand meer en durft naar niemand meer te luisteren. Hij is altijd de baas en daardoor oncorrigeerbaar. De blinde vlek van onze huidige democratische leiders ontstaat doordat zij zich op deze weg begeven: omwille van een daadkrachtig optreden tegen gevaren verzwakken of negeren zij de kritische instituties die hen daarbij in de weg staan”* (p.20). De kritische instituties die Van Gunsteren bedoelt zijn de rechterlijke macht, het parlement, maar ook de advocatuur en de journalistiek. De slagvaardigheid van de uitvoerende macht, zet de andere twee machten uit de *trias politica* om efficiency redenen al vlug buiten spel, zo betoogt Van Gunsteren: de rechterlijke macht en de wetgevende macht mogen meepraten, zolang ze maar niet aan de snelheid van handelen van de executieve macht komen. Van Gunsteren maakt

met concrete voorbeelden duidelijk hoe overheden met kritische instituties omgaan. Zelfs de journalistiek moet in het gareel lopen, zo illustreert hij aan de hand van de *embedded journalists* uit de meest recente Irak-oorlog. Op juridisch vlak noemt hij de omkering van de bewijslast: als de inlichtingendienst je verdenkt, moet je zelf je onschuld bewijzen zonder toegang tot de bronnen van de verdenking. Nog een voorbeeld van het negeren van kritische juridische instituties is hechtenis zonder beschuldiging of beroep op de rechter (Guantanamo Bay).

Van Gunsteren pleit voor gezond wantrouwen: machthebbers moeten om hun aard gewantrouwd worden en hetzelfde geldt voor inlichtingendiensten. Alleen als dat wantrouwen geïnstitutionaliseerd blijft, kan de democratie overeind blijven. Hij is dan ook fel gekant tegen de oproep aan burgers om gehoorzaam te zijn, zoals dat in de VS is gebeurd om de effectiviteit van terrorismebestrijding te vergroten. Naast gehoorzaamheid is immers het kritische oordeel het belangrijkste kenmerk van burgerschap .

Om zijn betoog te toetsen heeft Van Gunsteren zes interviews met anti-terreur deskundigen opgenomen in zijn boek. Hij sprak met Tjibbe Joustra (Nationaal Coördinator Terrorisme Bestrijding), Arthur Docters van Leeuwen (voormalig hoofd BVD), Wim Deetman (burgemeester Den Haag), Martin Sitalsin (hoofdcommissaris van politie in Groningen), Uri Rosenthal (Crisis Onderzoeksteam) en Cox Habbema (die als actrice in de DDR heeft gewoond). Waarbij Rosenthal een mening verkondigt die haaks staat op die van Van Gunsteren. Hij vindt dat er in Nederland te moeilijk wordt gedaan over privacy bescherming; strafrechtelijke heilige huisjes hebben, in zijn ogen hun langste tijd gehad. Slagvaardig optreden is vereist.

Van Gunsterens boek laat zich lezen als een waarschuwing. Hij onderscheidt in zijn slothoofdstuk vier gevaren van het anti-terreur beleid van na 9/11: Staatstirannie; Corruptie en incompetentie van snel groeiende beveiligingsorganisaties; dagelijks leven dat beheerst wordt door voorzichtigheid en instructies van beveiligers; en tenslotte vriend-vijand-denken. Hij ziet veel vrijheden verloren gaan als we ons bij deze gevaren neerleggen: vooruitgang door kritiek, openbaarheid, vrije meningsvorming, maar ook humor en creativiteit. *“De vrije samenleving kan niet verdedigd worden door op te houden vrij te zijn”* zo besluit Van Gunsteren zijn boek. De waarschuwing van Van Gunsteren roept een schrikbeeld op. Voor mij is het lezen van *Gevaarlijk veilig* een manier geweest om met wat afstand naar het dagelijkse nieuws in de krant over terrorisme te kijken. Goed dat de wetenschap overheidsbeleid kritisch volgt!

Henrike Karreman

De leegte van Links langzaam gevuld.

Paul Kalma: Links, rechts en de Vooruitgang.
Amsterdam, 2004 Mets en Schildt/WBS,

Links is de afgelopen tijd van heel wat dingen beschuldigd. Veel te naïef geweest over misbruik van sociale voorzieningen. De ogen gesloten voor de spanningen die de multi-culturele samenleving teweeg bracht – en al helemaal voor de gevaren van moslim-terrorisme. Bijna misdadig in het drammerig schetsen van doemscenario's voor milieu-rampen. In haar idealisering van het individualisme blind voor de inherente behoefte van mensen om ergens bij te horen, en in haar vrijheidsdrang verantwoordelijk voor de verloederende van waarden en normen. Ook van binnenuit werd het linkse gedachten-goed bedreigd. De emancipatie van de arbeidersklasse, waaraan de sociaaldemocratie voor een belangrijk deel haar bestaansrecht heeft te danken, heeft haar voltooiing bereikt. Niet voor niets werden de ideologische veren afgeschud, en bouwde Tony Blair een New Labour op, 'beyond left and right'.

De tijd is rijp voor her-ideologisering. Het is dus met een fikse verwachting dat ik het boek 'Links, Rechts en de Vooruitgang' van Paul Kalma open sla. Hij geldt als een van de intellectuele reuzen van de PvdA, en als een van de weinigen die op durft te staan tegen de immer populaire Wouter Bos. Kalma's boek valt uiteen in drie delen: Waarden, Instituties en Cultuur.

Het boek begint met een positionering. Kalma formuleert en definieert het uitgangspunt van de sociaaldemocratie als de strijd tegen onze afhankelijkheid van economie en technologie en tegen de heerschappij van het geld over de mens en zijn leefomgeving (p. 15) – waar de sociaaldemocratie dan vóór is blijft onduidelijk. Hij ziet een drietal uitdagingen voor de sociaaldemocratie. Ten eerste: koppelen van het streven naar een betere samenleving (in termen van welvaart, vrijheid en beschaving) aan een realistische visie op de mens en zijn omgang met de natuur. Op de tweede plaats moet pluralisme uitgangspunt worden van de samenleving: cultureel, politiek, economisch. Maar ook moet er altijd tegenmacht aanwezig zijn tegenover elke machtsconcentratie. En op de derde plaats moet de sociaaldemocratie ernaar (blijven) streven om economie en technologie in dienst te stellen van de menselijke waardigheid en de kwaliteit van het bestaan. Dat geeft ook richting aan onze omgang met milieu en ontwikkelingen als biotechnologie.

Onder invloed van de privatiseringsagenda van rechts wordt vrijheid de laatste tijd vooral opgevat als keuzevrijheid. De vrijheid, als het ware, om in de supermarkt te kunnen kiezen

tussen vijftig soorten erwtensoep. Maar er is ook zo iets als de vrijheid om je leven vorm te geven zoals je zelf wilt, en daarmee de vrijheid om af te wijken. Er is de vrijheid zichzelf te ontplooiën - daarvoor zijn voorzieningen nodig, zoals onderwijs. En daar kom je al aan een tweede onderscheid met rechts. Kalma onderscheidt -in navolging van Isaiah Berlin- twee vrijheidsbegrippen: het recht om met rust gelaten te worden (negatieve vrijheid) en de mogelijkheid van mensen om hun leven zelf vorm te geven (positieve vrijheid). Een derde aspect dat Kalma van belang acht voor de sociaaldemocratie, is het besef dat vrijheid gebouwd wordt op onderlinge afhankelijkheid, wederkerigheid en gelijkwaardigheid als fundamente van de samenleving. Hier wordt het spannend, want hier raakt Kalma aan een links begrip van gemeenschap. Jammer dat hij dat niet helemaal uitwerkt.

In een van zijn eerste optredens als partijleider pleitte Wouter Bos voor het afschaffen van het klassieke gelijkheidsideaal. Dat leidt maar tot eenvormigheid, terwijl mensen juist willen kiezen. Kalma is het daar niet mee eens. Juist de laatste jaren neemt inkomensongelijkheid weer scherp toe, dus het de strijd tegen ongelijkheid is harder nodig dan ooit. En maatschappelijke ongelijkheid remt mensen juist in het zich uitdrukken. Vervormigheid is dus juist gebaat bij gelijke kansen tot ontwikkeling. Interessant punt! Jammer... In het hoofdstuk "Solidariteit" maakt Kalma een *move* richting links gemeenschapsideaal door te pleiten voor meer respect voor vrijwilligerswerk in aanvulling op professionele dienstverlening. Hij veegt het CDA de mantel uit omdat zij de neoliberalen volgt in haar streven naar "eich'vrant-voor'keid" maar principes als rentmeesterschap, gerechtigheid en verzet tegen overcommercialisering verwaarloost. De normen en waarden worden zo wel erg dun: het gaat dan alleen nog maar om wat beleefdheid en het bij je dragen van je paspoort. Maar wat is dan het sociaaldemocratisch alternatief? Verder dan de banden aanhalen met maatschappelijke organisaties en ons bewust zijn van onze bevoorrechte positie komt Kalma nog niet. Jammer ...

In het tweede deel gaat Kalma in op enkele instituties: kapitalisme; de publieke onderneming; de verzorgingsstaat; de rol van professionals; het strafrecht; en de democratie. Een behoorlijke klus – en het is dan ook niet gelukt. In het deel over kapitalisme wil hij, nadat hij de nadelen van het moderne kapitalisme uit de doeken gedaan heeft, pleiten voor het zgn. Rijnlands model. "*Het Angelsaksische model waar-bij maximalisering van de winst per aandeel centraal staat en de kwartaalcijfers voorrang krijgen, won terrein op het Rijnlands model, gericht op continuïteit van de onderneming, en op duurzame betrekkingen met werknemers, afnemers en onderaannemers*", schrijft Kalma (p.

131). Met andere woorden: de korte termijn (scoren met de beurswaarde) wint het van de lange termijn (investeren in de bedrijfsorganisatie). Kalma wil dan pleiten voor een modern Rijnlants model: een model waarbij zowel het management als aandeelhouders als de werknemers gedrieën een gedoseerde invloed hebben op het bedrijf. Loffelijk. Maar hij werkt het niet uit en daardoor blijft het in het luchtledige hangen.

Over privatisering is al veel geschreven: de negatieve effecten ervan; de voorwaarden waaronder misschien wel-. Kalma vat ze niet samen en valt er niet op terug, maar vaart zijn eigen plan. Hij pleit voor mengvormen: niet helemaal bedrijf, niet helemaal overheid, zoals woningbouwcorporaties. Niet dat die vlekkeloos functioneren, maar men moet toch wegen zoeken om 'sociaal ondernemersschap' te stimuleren en de waarden van de 'derde sector' (particuliere initiatieven, maatschappelijke organisaties) weer te incorporeren. Bijvoorbeeld door publieke 'stakeholders' in de Raad van Commissarissen toe te laten. Goed idee – maar is dat nu de oplossing?

Ook het hoofdstuk over de verzorgingsstaat overtuigt niet. Kalma attaqueert hierin enkele grote bezwaren tegen de verzorgingsstaat: we zouden inmiddels zo rijk zijn dat we die niet meer nodig hebben. De burgers zouden te afhankelijk worden, of teveel profiteren van voorzieningen. Maar feit is, schrijft Kalma, dat door globalisering een onderklasse aan het ontstaan is, die heel moeilijk meer aan de bak komt omdat er steeds minder vraag is naar laaggeschoolde arbeid en de eisen voor arbeidsproductiviteit steeds hoger komen te liggen. Een beleid gericht op sancties doet die groep geen recht: opleiding en werker-
varing, desnoods met (jazeker) gesubsidieerde banen helpt wel. De publieke voorzieningen van de verzorgingsstaat stimuleren ook sociale cohesie en maatschappelijke samenhang. De verzorgingsstaat bevordert sociale gelijkheid en dus de mogelijkheid van mensen zich met elkaar te vereenzelvigen. Dat *creëert* ook weer solidariteit. En daarmee heeft Kalma een belangrijk punt.

Kalma is op zijn best als hij opkomt voor 'oude' sociaaldemocratische waarden in een nieuw jasje. Zeker het eerste deel van het boek is leesbaar en roert belangrijke issues aan. Maar daarna gaat het boek aan zijn eigen pretenties ten onder. Het vertoog over de solidariteit van de verzorgingsstaat bijvoorbeeld heb ik fraaier en beter verwoord gezien bij Richard Sennett in zijn boek *'Respect in een tijd van ongelijkheid'*; waar Kalma niet eens aan refereert. En het issue van de rol van professionals in de zachte sector in Evelien Tonkens' boek *'Mondige burgers, getemde professionals'*. Kortom: lees hooguit het eerste deel van Kalma's boek. De rest kun je laten liggen.

Brechtje Paardekooper

Jan Willem Duyvendak en Menno Hurenkamp: Kiezen voor de Kudde: Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid.
Amsterdam, 2004: Van Gennep.

Het idee dat individualisering een sterke maatschappelijke kracht is kom je in elk politiek programma en beleidsdocument tegen. Steen en been wordt geklaagd over de geringere bereidheid van Nederlanders om zich nog in verenigingsverband te organiseren. De teloorgang van normen en waarden wordt verklaard uit de toenemende, ja doorgesloten individualisering. In dit boek wordt die bewering gelogenstraft. We lijken dan wel bevrijd van die dwang van vroeger, maar we nog steeds massaal dezelfde keuzes. Of het nu over het stichten van een gezin gaat of het kopen van een huis. En gevraagd naar opvattingen over het goede leven vinden we eigenlijk ook altijd ongeveer hetzelfde. We maken onszelf graag wijs dat we heel individualistisch optreden en denken, maar zoeken hardnekkig naar aansluiting bij groepen. In een boeiende slotbijdrage van de Belgische socioloog Elchardus worden de achterliggende mechanismen belicht.

Jos van der Lans, Nies Miedema, Marc Räkera: Bemoeien Werkt.
Amsterdam, De Balie, 2003.

Onder invloed van schaalvergroting, efficiency-operaties en toegenomen respect voor de privacy van mensen heeft de hulpverlening zich de afgelopen decennia teruggetrokken uit de leefwereld van mensen – achter haar bureau. De keerzijde daarvan is dat veel mensen pas met de hulpverlening in aanraking komen als hun problemen al niet meer te keren zijn. In dit boek laten Van der Lans *et al* zien dat met simpele vroegtijdige ingrepen rampen kunnen worden voorkomen. Een aantal succesvolle initiatieven worden besproken, een kleine 'historie van het paternalisme' wordt geschetst en institutionele voorwaarden voor succesvolle bemoeizorg worden op een rijtje gezet.

Colofon

"De Vrolijke Ambto" is de nieuwsbrief van het GroenLinks Ambtonet. Het GroenLinks AmbtoNet is een netwerk van GroenLinkse en GroenLinks-achtige ambtenaren en medewerkers van adviesraden en ZBO's. Het telt nu ruim 170 leden.

Aan dit nummer werkten mee:
Brechtje Paardekooper (BuZa);
Rob van den Boom (BuZa);
Henrike Karreman (BZK).

Lid worden van het AmbtoNetwerk? Meld je aan via Ambtonetwerk@groenlinks.nl